

Szántó Judit

Paplanos királyok

PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA: AZ ÉLET ÁLOM

Évtizedek múltával újra olvasva a művet, letaglózott annak döbbenetes ereje és egyetemessége. Shakespeare-i motívumok térnek vissza benne (töltöttek is egyidejűleg, egymásról persze mit sem tudva, tizenhat évet a XVII. századból), Clarín személyében van Bolond, Rosaurában Viola, Basilióban Lear konfliktusai variálódnak (és cseh tenger helyett itt van nekünk a mese-Lengyelország, a mese-Moszkva), de míg Shakespeare egyetemessége kortalan, és ezért korok szerint szabadon értelmezhető, Calderóné egy egzisztenciális misztérium pontos, fegyelmezett (költőileg viszont annál burjánzóbb) diagnózisa. Bevallom, emlékeimben a mű elsősorban mint Segismundo hideg–meleg–hideg–meleg álom- és valóságzuhanyainak, lelepleződési-megújulási metamorfózisainak egész környezetét, de mindenekelőtt önmagát dezorientáló-gyökereltető sorozata élt, s már elhalványult, hogy Calderón mélyen pesszimista tétele zseniális módon az összes szereplő sorsában testet ölt. Basilióknak felváltva kell jó és rossz fiúhoz alkalmazkodnia, s eközben csakúgy a pőre élete forog kockán, mint Clotaldónak, akinek ráadásul merőben váratlanul fia, majd fia helyett lánya terem (Moszkvában bíz' rút kalandok esnek), s rettegésükben mindketten végigszűkölik a cselekményt. Astolfót hol trónutódnak kiáltják ki, hol kiakolbólják, hol Estrellával, hol Rosaurával boronálják össze, a két, könyörtelenül manipulált nőalak ennek megfelelően cserél vőlegényt és sorsot. És a kerek még a drámába úgyszólván véletlenül vetődött Clarínt is megőrlik: ő félti a legjobban nyomorú kis életét, bujkál, oson, leskelődik, menekül, taktikázik, mégis ő az egyetlen, aki meghal. A valóság kiismerhetetlensége, a számító s magát mindig elszámító létstratégia, az emberekhez sorszerűen tapadó hamis tudat megannyi drámája: mindez *Az élet álomból* végső soron egyszerűen, természetesen kibontható. És bár a befejezésben éppen jóra fordulnak a dolgok, holnap újra az ellenkező irányba lendülhet az inga.

Itt jegyzem meg: Jékely Zoltán önálló költői remeklésnek mondható, gyönyörű fordítása olyan bonyolult, hogy minden mondat olvasva is megfeszített utángondolást igényel, színpadon tehát nemigen használható. Jól tette a színház, hogy három szerzővel – Mester Yvonne-nal, a rendező Kovács Dániellel, valamint a dramaturg Várady Zsuzsával – készítettett egyszerűsített (és alaposan meghúzott, szünet nélküli másfél órára tömörített), pontos és kifejező fordítást, amelyben a költői szépségek szigorúan a maguk helyi értékére szorultak vissza.

Ez a nyelv megfelel a rendezőhallgató Kovács Dániel elképzelésének, amely a költői-filozófiai konstrukciót a maga módján modernizálja, inkább stílusban, mint gondolatilag. Egy nagyon is elképzelhető álomszerű víziósorozat helyett realisan értelmezett kesernyés bohózatot állít színre. Ez a bohózat stílizálás nyilvánul meg már a díszletben és a jelmezekben is; a díszletben annál inkább, mivel azt is a rendező tervezte. Három rugalmas, változó formáit megtartani képes, barna pokrócból készült dombjelez hegyet-börtönt-csatarteret: az elsőt rájuk applikált játék fák (s az előtérben tarka, mechanikusan csiripeltetett madarak), a harmadikat ugyancsak rájuk applikált pici, sűrűn hulló ólomkatonák érzékeltetik. A jelmezek (Benedek Mari szellemes kompozíciói) ugyancsak bohózatossak:

FENT: Keresztes Tamás (Segismundo) és Lengyel Ferenc (Basilio)

JOBBRA: Keresztes Tamás, Elek Ferenc (Clotaldo) és Jordán Adél (Rosaura)

nejlon tréningnadrágban raboskodik Segismundo, hózentráger, sárga pulóvert visel Basilio, s mindkettőjük királyi palástját stepelt paplanból szabták – bordó az atyáé, óarany a fiúé. Clotaldo hálóinget-slafrokot cserél fel a királyi udvarhoz illő elegáns selyemöltönyre, a két baba-nő egyforma topot és rövid, fodros abroncsos szoknyát visel, csak Estrelláé menyasszonyi fehér, Rosauráé érzéki pink. A kellékek egy részéről, az applikációkról már szoltunk, de említést érdemelnek a gumipánttal rögzített, humorosan fel- és lecsatolható álszakállak, a napot behelyettesítő sárga lámpa, vagy akár a

vérpohár is, amelyből Clarín halált iszik, valamint a csata, melyet teniszütő gyanánt használt dobokkal vívnak. (Asszociációk: *Alice Csodországban*, *Übü király*.)

Kérdés: elbír-e a komor dráma ennyi bohózatosságot, játékos kedvet? Nézetem szerint ez erősen vitatható. Az úgynevezett mondani-való átjön ugyan (hiszen többször is elmondják) az itt áramot szikrázó drótkerítéssel pótolta rivaldán, de a sok elismerő és cinkos nevetés-kuncogás közepette nem igazán

rettent kisembert (ilyetén eszközeinek legutóbb a Stúdió „K” Bernhard bemutatóján tapasztalhattunk), Lengyel Ferenc bumfordi, gyáva király, Takátsy Péter (herceggként hotelportásnak öltöztetve) értetlen, merev udvarfi, aki a figura ekként jelzett bohózatosságát sem aknázza ki, Mészáros Béla (Clarín) homogén shakespeare-i epizodistaként fortélyosan él viszonylagos kívülállásával. Jól skicceli fel szerepét a két hölgy: Pelsőczy Réka (Estrella) arisztokratikus fölénytudatból párolja le süket és valóban komikus érzéketlenségét, Jordán Adél ismert, de most is elbűvölő eszközeivel játssza az ábrándosan érzéki hisztérikát.

A darabhoz képest erőtlén koncepciót leginkább a Segismundót játszó, kitűnő tehetségű Keresztes Tamás sínyli meg. Azt hiszem, *Az élet álom*-nak semmilyen felfogása nem élhet meg egy erős, karakteres, valamilyen szinten izgalmas Segismundo nélkül, akinek a maga számára is rejtélyes átalakulásai a többiek sorsát is determinálják. Ha Kovács Dániel ezt ta-

Schiller Kata felvételei

válí a nézők élményévé. Érdekes és ötletekben gazdag kísérlet a Kovács Dánielé, meg is lehet a helye a dráma hazai recepciótörténetében, de a műhöz adekvát átütőereje hiányzik.

Amit a legplasztikusabban a színészi játék mutat. Ez persze a Katona-társulat, a színpadon csupa jelentős tehetség mozog, de még a most legjobbak is csak átlagos színvonalukat hozzák; mintha a növendék rendező nem tudta volna megihletni őket, s mindnyájuk olykori tündöklése a feltételezett-nél is szorosabban függne össze a rendezői ösztönzéssel. Elek Ferenc (Clotaldo) sokadszor hozza a meg-

gadja, akkor egy másfajta hős-figurát kellett volna kitalálnia. Keresztes – ki tudja, miért – végig, minden metamorfózisában egyértelműen (és felszínesen) ellenszenves, a királyfi valós szenvedései, felismerései és összeomlásai sem emelik meg színpadi alakját, váltásai fakók, játékanak nincs íve, csak mozzanatai vannak; időnként előkerül.

De a paplanos királyokra azért emlékezni fogunk. Tényleg viccesek voltak.

PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA: AZ ÉLET ÁLOM (Katona József Színház, Kamra)

A szöveget Mester Yvonne fordítása alapján Kovács Dániel és Várady Zsuzsa készítette. **Jelmez:** Benedek Mari m. v. **Zene:** Yonderboi. **Dramaturg:** Várady Zsuzsa. **A rendező munkatársa:** Budavári Réka. **Díszlet-rendező:** Kovács Dániel e. h.

Szereplők: Lengyel Ferenc, Keresztes Tamás, Takátsy Péter, Elek Ferenc, Mészáros Béla, Pelsőczy Réka, Jordán Adél.